

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Вісник № 3
кафедри педагогіки початкового навчання

Професійний розвиток педагога

Збірник наукових праць
викладачів та студентів педагогічного факультету

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Вісник № 3
кафедри педагогіки початкового навчання

Професійний розвиток педагога

Збірник наукових праць
викладачів та студентів педагогічного факультету

РІВНЕ 2011

УДК 37:371:372:373:374:376:379

Вісник кафедри педагогіки початкового навчання. - № 3. – Рівне: РДГУ, 2011.- 123с.

Упорядник: Тетяна Євстафіївна Колупаєва, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету

Рецензент: Пальчевський Степан Сергійович доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної, соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету

Комп'ютерний набір та верстка: Ваколюк А.М., Соловей Л.М.

У збірнику подаються статті, повідомлення, тези викладачів, студентів, аспірантів кафедри педагогіки початкового навчання та вчителів шкіл. Представлена тематика розроблена з урахуванням сучасного вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, досягнень педагогічної та психологічної науки. Матеріали збірника були представлені на науково-педагогічному семінарі, "Сучасний вчитель початкових класів: вимір часу", проведеного кафедрою педагогіки початкового навчання за участі вчителів шкіл, завучів, представників міського управління освітою та звітній науково-практичній конференції викладачів та студентів РДГУ у 2011 році. Матеріали збірника розраховані на викладачів, студентів психолого-педагогічних спеціальностей.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

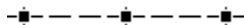
Рекомендовано до друку рішенням кафедри педагогіки початкового навчання протокол № 10 від 14 квітня 2011 р.

класів необхідно розвивати соціальні якості особистості, розуміння значущості соціально-педагогічної діяльності для:

- сприяння і підтримки продуктивної праці школярів, організації та проведення активного дозвілля, надання допомоги у шкільній адаптації;
- передбачення і подолання негативних впливів соціуму на розвиток особистості школяра, організації соціально-педагогічної допомоги і захисту прав школяра;
- застосування заходів державного примусу до осіб, які втратили відповідальність за виконанням батьківських обов'язків;
- створення у соціальному середовищі умов для всебічного розвитку дітей і підлітків: налагодження роботи дитячих і молодіжних об'єднань, спілкування за інтересами, сприяння участі у науково-технічній творчості;
- допомоги групам соціального ризику, профілактики девіантної та асоціальної поведінки;
- виховання поваги до батьків, жінок та літніх людей, культурно-історичних цінностей, природи України.

Література

1. Євгеній Хриков Соціально-педагогічна діяльність як педагогічний феномен // Шлях освіти, 2006. - №3. - С.2-6
2. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка/Соціальна робота: Навч. посібник. - К.: ІЗІН, 1997. - 392 с.
3. Міщик Л.І. Розвиток нових стратегій підготовки спеціалістів в контексті соціальної політики України // Практична психологія та соціальна робота. - 2006. - № 9. - С.12-14.
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. Для студ. пед. Вуз. / Под ред. В.А. Слостенина. - М.: Издательский центр «Академия», 1999. - 184 с.
5. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. заведений / Под ред. М.А. Галагузовой, Л.В. Мардахаева. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 192 с.
6. Поліщук В.А. Соціальна освіта в Україні: проблеми становлення і розвитку // Практична психологія та соціальна робота. - 2003. - № 6. - С.1-5.
7. Соціальна педагогіка / За ред. А.Й. Капської. Підручник. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 256 с.
8. Шептенко П.А., Воронина Г.А. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учебных заведений / Под ред. В.А. Слостенина. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 208 с.

Шурин О.І.,
аспірант кафедри практичної
психології та психотерапії РДГУ

Емпатійність як важлива особистісна **якість сучасного вчителя початкових класів**

Серед численних професійних якостей, які повинні бути притаманні сучасному вчителю початкових класів є прояв співчутливості, емпатійності по відношенню до інших людей. Завдяки емпатійній складовій людської культури людина може краще пізнати, сприйняти і зрозуміти іншу людину. Тому дослідження емпатійності, емпатійної культури як особистісних якостей вчителів початкових класів стає основою забезпечення якісної освіти, базовою потребою сучасного суспільства, яке орієнтується на людину, здатну до сприймання емоційних проявів інших людей і адекватної відповіді на емоційний стан оточуючих.

Дослідженню феномену емпатії та емпатійної культури присвячено праці багатьох вчених. Так, зокрема, досліджувався розвиток емпатії в процесі професійної підготовки майбутніх лікарів та медичних сестер (А.Василькова, І.Кузнецова, Т.Павлюк, О.Юдіна та ін.), становлення емпатії, емпатійної культури у студентів педагогічних вузів (Т.Романова, О.Коваленко та ін.), формування емпатійної культури у старшокласників та в дітей дошкільного віку (І.Насенкова, І.Коган), диференційно-психологічний аналіз емпатії (О.Орищенко), психологічні аспекти емпатії (Т.Гаврилова, М.Панкова, Л.Виговська та ін.).

Метою нашої статті є аналіз психолого-педагогічної літератури для розкриття сутності емпатійності та емпатійної культури, як важливих професійних якостей вчителя початкових класів, а також теоретичне обґрунтування формування емпатійної культури у вчителів.

Феномен емпатії і досі залишається предметом гострих дискусій з боку філософів, психологів, естетів, лінгвістів. Емпатія досліджувалась різними науковими школами, зокрема, філософськими, психологічними.

Так, у Древньому Китаї співчуття було залучено до основних чеснот людини. Високо цінувалося це почуття і в Стародавній Греції: давньогрецькі стоїки були переконані, що вони відчувають емпатію один одного завдяки певній духовній спільності.

Щоб краще зрозуміти суть поняття «емпатійна культура» звернемося до аналізу понять «емпатія» та «культура». В сучасній науці немає єдиного підходу до розуміння сутності культури. З точки зору філософії культура (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) визначається як специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, уявлень про предмети матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм, в духовних цінностях, в сукупності відношень людини до природи, один до одного і до самої себе. Культура характеризує також особливості поведінки, діяльності людей в конкретних сферах суспільного життя [8, с.268].

В психології культура трактується як сукупність маніфестацій людської творчості і діяльності [1, с.459].

У педагогіці культура (від лат. *cultura* – освіта, виховання, розвиток) тлумачиться як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результаті продуктивної діяльності. Водночас культуру розуміють як рівень освіченості, вихованості людей та рівень оволодіння певним видом діяльності [4, с.182].

Культура виступає способом духовного життя людей, яка проявляється і в професійній діяльності людини. В процесі виховання культури людина навчається всьому найкращому, передовому, що напрацьовано людством. Людина формується в процес своєї професійної діяльності як культурно-історична істота, вивчає мову, прилучається до суспільних цінностей, традицій, властивих даному суспільству професійних навиків. Таким чином, людина – продукт загальнолюдської культури, її представник і носій [7]. Тому автономним носієм культури виступає саме особистість (Н.Корнєв, А.Коваленко), яка володіє загальнолюдським досвідом та історично виробленими людством формами поведінки й діяльності (Д.Леонтьєв).

У зв'язку з цим слід відзначити, що носіями культури є не лише людство в цілому, а й окремі особистості (індивіди). Кожна особистість – є суб'єктом культури. Так, Є.Сайко поняття суб'єкту культури ототожнює з поняттям особистісної культури, чи культури особистості.

Відтак, культура сприяє гармонізації людських відносин, дозволяє пізнати себе і іншу людину, щоб зрозуміти один одного. Поняття культури близьке до емпатії. В їх основі лежать соціокультурні цінності: співчуття, співпереживання, допомога.

Певний час термін «емпатія» ототожнювали з естетичним поняттям «симпатії», котрий тлумачиться філософами як розуміння, співчуття, емоційне співпереживання. У філософському розгляді поняття симпатії досліджували А.Сміт, Г.Спенсер, А.Шопенгауер. Так, за А. Смітом симпатія – це співчуття, відчуття потреби в благополуччі іншого, погляд на себе очима іншого індивіда [12]. Симпатія є потребою людини поділяти найрізноманітніші почуття інших, що дозволяє їй ставати на позицію інших, співчувати. Як здатність співчувати, виявляти зацікавленість до проблем іншої людини розглядав симпатію Г.Спенсер [13], який представляв симпатію в двох різновидах, як-от: емоційне зараження (низька емоційна форма) та співчуття (інтелектуальна форма) [3, с.146]. З точки зору А.Шопенгауера симпатія – це співчуття, яке дозволяє одній людині проникнути в переживання іншого та припинити їх [15].

Уважається, що найбільш повно теорію симпатії розробив М.Шелер, який розглядав симпатію як інтернаціональний акт, спрямований на пізнання іншого [16]. Через симпатію відбувається пізнання людини людиною від нижчого рівня (вегетативного) до вищого (духовного). Тому для М.Шелера симпатія виступила не тільки як співчуття, а й як процес, котрий спрямований на пізнання особистості іншого як найвищої цінності.

У сучасній науці найбільш ґрунтовно явище емпатії досліджено у психології. У психологічному розумінні термін «емпатія» (від англ. *empathy* – співчуття, співпереживання, уміння поставити себе на місце іншого) визначається як здатність індивіда емоційно озиватися на переживання інших людей, розуміти їх стан, відчуття і думки. Емпатія припускає суб'єктивне сприйняття іншої людини, проникнення в її внутрішній світ, розуміння її переживань, думок і почуттів. Розрізняють два види емпатії: співпереживання - переживання суб'єктом тих же самих почуттів, які відчуває інший, і співчуття - переживання суб'єктом інших у порівнянні з об'єктом почуттів [11, с.121].

Водночас існують різні підходи до розуміння означеного явища, зокрема: як психічного процесу; як властивості особистісної якості.

Емпатію через призму психології досліджували Т.Гаврилова та Л.Виговська. Так, Т.Гаврилова виділяє чотири найбільш вживані тлумачення терміну «емпатія»: здатність проникати в психіку іншого, розуміючи його емоційний стан і афективні орієнтації в вигляді співчуття, і на цій основі передбачати реакції іншого; афективний зв'язок з іншим індивідом, переживання стану людини чи навіть цілої групи; вчування в події, природу, мистецтво; властивість психолога, педагога, котра проявляється в ситуаціях міжособистісного спілкування.

Л.Виговська розглядає емпатію як: емоційний процес (переживання душевного стану іншої людини, відповідь на її емоції); когнітивний процес (прийняття ролі, перспективи, позиції іншого); складний афективно-когнітивний процес; взаємодію афективних (емоційних), когнітивних (пізнавальних) та конативних (моторних, дійових, поведінкових) компонентів [2, с.321].

У процесі емпатії відбувається розуміння однією людиною іншої, врахування її точки зору, співчуття до неї, але власна визначається стратегія поведінки.

В цілому дослідники (Б.Паригін, А.Орлов, А.Коваленко, М.Корнєв та ін.) визначають емпатію, як соціально-психологічну властивість, яка поєднує соціально-психологічні особливості індивіда завдяки яким дана властивість розкривається як об'єкту так і суб'єкту емпатії.

До різних підходів додалась різноманітність у тлумаченні механізмів емпатії, до яких відносяться такі феномени як емоційне зараження або наслідування (Мак-Даугол, Т.Сіліван, А.Валлон, Фресс), ідентифікація (Б.Паригін, А.Обозов, Л.Стрелкова), рефлексія (С.Борисенко), децентрація (Т.Гаврилова, Т.Пашукова).

Отже, емпатія визначається як психічний процес, котрий спрямований на моделювання внутрішнього світу переживань людини, яка сприймає. Це відбувається на основі співпереживання, співчуття і співдопомоги (Л.Стрелкова, Т.Пашукова, А.Орлов, М.Хазанова).

Феномен емпатії досліджувався і в педагогічній науці. Так, зокрема, в енциклопедії з педагогіки емпатія розглядається з позицій: пізнання людиною внутрішнього світу іншої людини (вчування); а також як емоційний відгук людини на переживання іншої людини [9, с.686].

Дослідники І.Бех, С.Гмарін, Є.Рогов та ін. вважають, що емпатія є ключем до розуміння людини, тобто компонентом педагогічної спостережливості, умовою діалогічного спілкування і тісного контакту між людьми, а також фактором, котрий сприяє емоційній інтеграції людини зі світом, та відновленням втрачених зв'язків з оточуючими. А.Адлер говорить про емпатію як про явище, котре виникає в момент розмови однієї людської істоти з іншою. Вчений вважає, що неможливо зрозуміти співрозмовника, якщо не ототожнювати себе з ним. Р.Мей говорить про емпатію, як про здатність відчувати. Вчений вважає, що емпатія пояснюється вродженим відчуттям спільності, котре відображає зв'язки людини як з оточуючим світом, так і зі своїм внутрішнім світом, властивим кожній людині.

Можливості людини у встановленні та підтримці контактів у процесі спілкування, прогнозування поведінки та діяльності людей визначаються розвиненістю емпатійності [6, с.28]. Емпатія проявляється як в елементарних (рефлекторних), так і в складніших, вищих особистісних формах. Весь різновид емпатійних реакцій, переживань притаманний кожній людині. Але рівень переживань кожної людини різний і залежить від багатьох умов: змісту емпатійної ситуації, структури особистості індивіда, індивідуальних властивостей емоційної сфери індивіда. Емпатія є одним з основних факторів педагогічної професії, невід'ємною професійною якістю, яка сприяє збалансуванню міжособистісних стосунків, соціальній зумовленості поведінки людини (Є.Рогов), а емпатійність є невід'ємною рисою педагога та вихователя. Тому емпатія – одна з найважливіших професійних рис педагога, глобальне новоутворення особистості, яке дозволяє просто, легко і природно взаємодіяти з іншими людьми. Як відзначив В.Сухомлинський, «вчителю варто починати з елементарного, але разом з тим і найскладнішого – з формування здібності відчувати душевний стан іншої людини, вміти поставити себе на місце іншого в різних ситуаціях». І продовжував: «Глухий до інших людей – залишиться глухим до самого себе: йому буде недоступне найголовніше в самовихованні — емоційна оцінка власних вчинків» [14, с.137].

Розвиток емпатії неможливий без наявності знань про психолого-педагогічні особливості особистості, адже від рівня сформованості цих знань залежить якість спілкування. Усвідомлення викладачем почуттів і думок свого вихованця, здатність поставити себе на його місце призводить до позитивних зрушень у спілкуванні. Міжособистісні стосунки викладач-студент, згідно з правилами і нормами, які закріпилися в суспільстві регулюють завдяки емпатії.

В історії педагогіки саме поняття «емпатійна культура» не висвітлюється, але висвітлюються властивості якості, зокрема чутливість, емоційна чутливість, відзивчивість, здатність до співпереживання.

Здатність до співпереживання і співчуття пов'язана з вірою в любов, милосердя, з вихованням емоційної чуттєвості, готовності допомогти іншим і бажанням це зробити (Я.Коменський), з вдячністю, довірою, зачарованістю красою, почуттями гармонії і душевного спокою (І.Песталоцці) [10, с.339], з «правильним» відношення до людей, яке виховується в праці (А.Макаренко) [5, с.132]. Саме розвиток таких особистісних якостей, як взаєморозуміння і співпраця (А.Дістерверг), співчуття і співпереживання (В.Сухомлинський) повинні бути метою виховання. У таких випадках провідна роль належить педагогу, який використовує систему спеціальних прийомів і засобів [14].

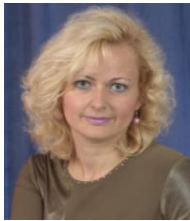
Відтак, емпатійна культура інтегрує поняття «культура» і «емпатія». В основі цього поєднання лежить емпатійний підхід, який виражає мисленнєве, інтелектуальне та емоційне проникнення у внутрішній світ іншої особистості і виявляється у емоційній відповіді-співчутті до емпатованого.

Розвинені емпатійність та емпатійна культура, які ми відносимо до інтегративних особистісних якостей сучасного вчителя початкових класів дозволяють вчителю емоційно реагувати, співпереживати та допомагати своїм вихованцям, тому є професійно важливими особистісними якостями педагога, розвиток і формування яких зумовлюють соціальна необхідність і практична потреба. На підставі здійсненого теоретичного аналізу можна стверджувати, що у педагогічній науці емпатійність є недостатньо розкритою якістю, тому є перспективним напрямком досліджень.

Література

- 1.Бенеш Г. Психология: dtv – Atlas: Довідник: Пер. з нім. / Художн. Герман і Катаріна фон Заальфельд; Наук. ред. пер. В.О. Васютинський. – К.: Знання – Прес., 2007. – 510 с.
- 2.Выговская Л.П. Теоретико-методические основы решения проблемы эмпатии // українська психологія: сучасний потенціал: Матеріали четвертих Костюковських читань. – Київ, 1966. – 248 с.

3. Гаврилова Т.П. Понятие эмпатии в зарубежной психологии / Т. П. Гаврилова // Вопросы психологии. - 1975. - № 2. - С.146-158.
4. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Макаренко, А.С. О воспитании / А.С.Макаренко; сост. В.С.Хелемендик. - М.: Политиздат, 1988. – 256 с.
6. Максимець С.М. Розвиток емпатійності як умови соціально-психологічної адаптації молодих учителів // Житомирський пед. ін-т. Вісник. — Житомир, 1998. — Вип. 2. — С.28–30.
7. Мижериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую деятельность: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 268 с.
8. Ожегов С.И. Словарь русского языка. - М.: Рус. яз., 1986. - 797 с.
9. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич - Минск: Современное слово, 2005. – 720 с.
10. Песталоцци И.Г. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. Т. 2 / И.Г.Песталоцци; под ред. В.А.Ротенберг, В.М.Кларина. - М.: Педагогика, 1981. – 416 с.
11. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: «Академвидав», 2006. – 424 с.
12. Смит В. Теория нравственных чувств. – Одесса, 1912. – 27 с.
13. Спенсер Г. Основания психологии. Физиологическая психология в 14 лекциях. – М.: АСТ, 1998. – 32 с.
14. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения, в 3 т, Т. 3 / В.А. Сухомлинский. – М.: Педагогика, 1981, - 560 с.
15. Шопенгауэр А. Свобода воли и основа морали. СПб., 1986. – 72 с.
16. Scheler M. Wesen und Formen der Sympathie// Der Phänomenologie der Sympatiegefühle. – Bonn. Cohen/ 1926 – 14 с.

Яковичина Т.В.,
старший викладач кафедри педагогіки
початкового навчання РДГУ

Підготовка студентів до педагогічної творчості

Забезпечення творчого розвитку особистості – найважливіше завдання всіх світових освітніх систем. Один із головних напрямів гуманізації освіти є спрямування навчального процесу на формування, розвиток і саморозвиток суб'єктів педагогічної взаємодії. Важливість цієї тези підкреслюється в усіх документах про освіту нашої держави, а в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») одним із стратегічних завдань окреслено створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

У психолого-педагогічній літературі та практиці діяльності вищих педагогічних навчальних закладів існують різні точки зору щодо підготовки вчителів до педагогічної творчості. Підготовку до неї вбачають як розвиток у майбутніх учителів педагогічного мислення і соціальної активності (В.В. Сагарда), педагогічної креативності (В.Лісовська), професійної спрямованості свідомості, мислення, діагностичної культури, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності (Є.Левчук), формування творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя (Н.Кичук), як контекстне навчання (П.Шевченко, Б.Красовський, І.Дмитрик), як формування і розвиток творчих здібностей (І.Канєвська), як підготовку до науково-дослідної роботи (І.Гуткіна, І.Івановська), як розвиток ціннісних орієнтацій на творчість (Н.Нестерова, В.Свердлова), як виділення творчих можливостей кожного компоненту професійної діяльності (М.Ломонова) тощо.

Підготовці вчителя до педагогічної творчості як складовій його загальнопедагогічної підготовки інваріантно притаманні такі специфічні функції: когнітивна, діагностична, процесуальна. Когнітивна функція підготовки полягає у поглибленні теоретичного і практичного психолого-педагогічного базису вчителя з проблем педагогіки і психології творчості; формування педагогічного мислення і стилю спілкування вчителя як творчих процесів. Діагностична функція підготовки спрямована на оволодіння вчителем методами оцінювання рівнів сформованості творчої особистості учня і творчих можливостей учнівського колективу з метою врахування їх в організації навчально-виховного процесу, пізнання та усвідомлення вчителем власного рівня творчої педагогічної діяльності. Процесуальна функція підготовки полягає у формуванні професійних умінь вчителя щодо організації навчально-виховного процесу з урахуванням психолого-педагогічних чинників, які впливають на ефективність розвитку творчих можливостей учнів.

Теоретико-методологічною основою означеної підготовки вчителя є *модель педагогічної творчості вчителя*. З позицій системного підходу модель охоплює три взаємопов'язаних компоненти: когнітивний, діагностичний, процесуальний, які відображають відповідні функції підготовки. Водночас теоретична модель педагогічної творчості вчителя визначає мету і зміст підготовки фахівця до суб'єкт, суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі, має прогностичну спрямованість, гнучко і динамічно враховує

ЗМІСТ

Передмова	3
Боровець О.В. Реалізація діалогічного підходу у дидактичному процесі початкової школи.....	4
Бричок Б.П. Логічна культура педагога.....	7
Бричок С.Б. Вивчення персоналій у курсі «Історія педагогіки :інноваційні підходи».....	9
Веремчук А.П. Етика викладача вищої школи.....	12
Ганжа М.В. Естетичне виховання засобами дизайну в історико-педагогічному вимірі.....	13
Гудовсек О.А. Становлення і розвиток естетичного виховання учнів у позашкільних закладах України (1954–1991 рр.).....	18
Колупасва Т.Є. Вплив професійних педагогічних вмінь викладачів на результативність навчання студентів.....	21
Міщенко О.М. Психолого-педагогічні особливості молодших школярів як підґрунтя формування почуття відповідальності.....	23
Перець О.М. Тренінг як ефективний засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.....	26
Усач Л. В. Національно зорієнтований навчально-виховний процес у початковій школі як цілісна система.....	29
Шагай Н.М. Діагностика моральної вихованості молодших школярів.....	32
Шевців З.М. Соціально-педагогічна компетентність вчителя початкових класів.....	35
Шурин О.І. Емпатійність як важлива особистісна якість сучасного вчителя початкових класів....	37
Яковина Т.В. Підготовка студентів до педагогічної творчості.....	40
Брега Н. І. Шляхи та методи соціалізації молодшого школяра.....	43
Грибчук С.М. Історична зумовленість діяльності вчителя початкових класів.....	44
Лапчук В.Б. Формування особистості вчителя в сучасному освітньому процесі.....	45
Мосійчук Г. А. Вчитель початкових класів в історичному вимірі.....	47
Приходько Л.М. Сучасний вчитель. Вчитель сучасності.....	49
Федорчук І. В. Організація навчальної діяльності молодших школярів шляхом впровадження інтерактивних технологій.....	50
Шута Н.І. Компетентнісний підхід до підготовки вчителів початкових класів.....	52
Артемчук С. Статеве виховання школярів у вітчизняній педагогічній теорії та практиці 20 - 30рр. XX ст.....	53
Бірюкова Н. Розвиток шкільної музичної освіти на Волині (кін.ХІХ - поч.ХХ ст.).....	57
Бондарчук А. Особливості діяльності Київських вищих жіночих курсів.....	59
Василинка І. Технологічний підхід у підготовці вчителя: концептуальні засади.....	63
Долід О. Формування духовних цінностей студентів вищих навчальних закладів.....	65
Дуфанець З. Умови оптимізації самостійної роботи студентів.....	68
Дячок В. Становлення дидактики початкової школи в Україні наприкінці ХІХ – початку ХХ століття.....	71
Євфимець І. Історія релігійного виховання.....	73
Капітула Т. Зміст освіти і його категорії.....	75
Козак О. П.Драгоманов про європейські орієнтації української освіти.....	76
Кривошина Н.М. Антропологізм як чинник гуманізації освіти.....	80
Крикун Ю. Педагогічні погляди Б.Д. Грінченка.....	82
Куйбіда Л. Процеси модернізації сучасної педагогічної освіти в Україні.....	84
Куртова К. Педагогічна діяльність Спиридона Черкасенка.....	86
Кушнір О. Формування громадянської компетентності майбутніх вчителів як теоретична проблема.....	88
Лехкобит В. Особливості реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті.....	92
Литвинюк О. П.Наторп парох суспільне виховання.....	94
Лук'янович В. Мета виховання ХХІ століття: проблеми та перспективи.....	96
Наумова І. Діяльність козацьких шкіл в Україні в 16-18ст.....	97
Петрук О. Формування етнокультурної компетентності у майбутнього вчителя початкових класів.....	100
Підгайна І. Інноваційні технології навчання в системі вищої педагогічної освіти.....	104
Постой К.В. Пізнавальна активність студентів як психолого-педагогічна проблема.....	105
Рачок І.В. Дидактична адаптація студента-першокурсника як проблема педагогіки.....	107
Романик М. Сучасна педагогічна думка України: джерела формування.....	108
Тимошук М. Педагогічна адаптація дитини до шкільного навчання.....	112
Хімич О. Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей.....	115
Христьянович Г. Василь Помагайба про роботу вчителя сільської малокомплектної школи.....	117
Цибульська Л. Педагогічний успіх Олександра Антоновича Захаренка.....	118
Шеменюка О. Професійна підготовка студентів педагогічних вузів до виховної роботи.....	121
Юськова Т. Вплив оцінки вчителя на емоційний стан учня.....	123
Ярошик І. Особливості навчального процесу в Київському Фребелівському педагогічному інституті.....	126